

Public Policy for Stimulating Cluster Development in Ukraine and the EU Countries: Comparative Analysis and Lessons for Ukraine

UDC 3.354:304

DOI: <https://doi.org/10.15421/152554>**Ilchenko-Syuyva Lesya¹**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-8433-562X>, lesya.ilchenko@gmail.com**Tkachuk Vasy²**Master of Public Administration, Analyst of the Cultural Strategy Institute, <https://orcid.org/0009-0004-6554-8306>, wvasyl@gmail.com¹*National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine)*²*Cultural Strategy Institute (Lviv, Ukraine)***Abstract.**

According to the Fourth Damage and Needs Assessment (RDNA4), prepared by the Government of Ukraine, the World Bank, the EU and the UN, as of December 2024, the direct cumulative losses of the Ukrainian economy exceeded USD 176 billion, and recovery needs for the next decade is estimated as USD 524 billion. Indirect losses have already reached more than USD 1.1 trillion, which indicates the scale of economic devastation. Ukraine needs rapid structural restructuring of the economy, investments, innovations and ensuring sustainable regional economies.

The article is aimed at studying the existing public policy on the development of clusters in Ukraine and comparing it with the best practices of individual European countries.

Clusters can become a catalyst for recovery, strengthening the development of small and medium enterprises. Therefore, a thorough analysis of the existing public policy of cluster development in Ukraine and a comparison with the best practices of European countries gain its importance. The competitiveness of Ukrainian small and medium enterprises is determined not only by market conditions, but primarily by the quality of public policies and strategies aimed at forming modern approaches to the development of production, innovation and export ecosystems both at the national and regional levels.

The paper analyzes the policies of EU countries regarding the functioning of clusters as elements of economic ecosystems, as well as public policies to support clustering to increase competitiveness. Also, Ukraine's progress in the development of clusters is analyzed and conclusions are formulated regarding increasing the effectiveness of using the potential of clusters to ensure economic and social post-war recovery in Ukraine.

Keywords: public economic policy, industrial policy, economic ecosystems, regional development, small and medium enterprises, clusters

Публічна політика стимулювання кластерного розвитку в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз та уроки для України

Ільченко-Сюйва Леся¹, Ткачук Василь²¹*Національний університет «Києво-Могилянська Академія» (Київ, Україна)*²*Жоунальна установа «Інститут стратегії культури» (Львів, Україна)***Анотація.**

За даними четвертої оцінки збитків і потреб (RDNA4), підготовленої Урядом України, Світовим банком, Європейським Союзом та ООН, станом на грудень 2024 року прямі сукупні збитки української економіки перевищили 176 млрд доларів США, а обсяг потреб у відновленні на наступне десятиліття оцінюється у 524 млрд доларів США. Непрямі втрати вже сягнули понад 1,1 трлн доларів США, що свідчить про масштаб економічного спустошення. Україна потребує швидкої структурної перебудови економіки, залучення інвестицій, стимулювання інновацій та формування стійких регіональних економік.

Метою статті є дослідження існуючої публічної політики щодо розвитку кластерів в Україні та порівняння з найкращими практиками окремих європейських країн.

Кластери здатні виконувати роль каталізатора відбудови, підсилюючи розвиток малих і середніх підприємств у найбільш перспективних секторах. Відтак, важливим є ретельний аналіз існуючої публічної політики щодо розвитку кластерів в Україні та порівняння з найкращими практиками окремих європейських країн. конкурентоспроможність українських малих і середніх підприємств визначається не лише ринковими умовами, а передусім якістю публічних політик та стратегій, спрямованих на формування сучасних підходів до розвитку виробничих, інноваційних та експортних екосистем як на національному, так і на регіональному рівні.

В роботі проведено аналіз політик країн ЄС щодо функціонування кластерів як складових економічних екосистем так і публічної політики підтримки кластеризації задля підвищення конкурентоспроможності. Також, проаналізовано поступ України на шляху розвитку кластерів та сформульовано висновки щодо підвищення результативності використання потенціалу кластерів задля забезпечення економічного та соціального повоєнного відновлення в Україні.

Ключові слова: публічна економічна політика, промислова політика, економічні екосистеми, регіональний розвиток, малі та середні підприємства, кластери

Стаття надійшла / Article arrived: 16.02.26 // Схвалено до друку / Accepted: 17.03.26 // Підписано до друку / Approved for printing: 20.03.26

Вступ.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна Росії проти України у 2022 році спричинило колосальні людські, економічні та інфраструктурні втрати для України. За даними четвертої оцінки збитків і потреб (RDNA4), підготовленої Урядом України, Світовим банком, ЄС та ООН, станом на грудень 2024 року прямі сукупні збитки української економіки перевищили 176 млрд доларів США, а обсяг потреб у відновленні на наступне десятиліття оцінюється у 524 млрд доларів (United Nations Development Programme, 2025). Непрямі втрати вже сягнули понад 1,1 трлн доларів (Київська школа економіки, 2024), що свідчить про масштаб економічного спустошення. Відтак, важливо для України знайти ті сфери, які б давали максимальний економічний та соціальний ефект задля прискорення потенціалу відновлення. Такими сферами можуть стати, так звані кластерні галузі. Україна потребує швидкої структурної перебудови економіки, залучення інвестицій, стимулювання інновацій та формування стійких регіональних економік. Кластери здатні виконувати роль каталізатора відбудови, підсилюючи розвиток малих і середніх підприємств (надалі – МСП) у найбільш перспективних секторах.

У контексті євроінтеграції кластерна політика набуває значення механізму адаптації України до європейських стандартів, підвищення конкурентоспроможності підприємств і забезпечення їх включення у європейські виробничі та інноваційні мережі.

Мета дослідження. Незважаючи на суттєвий науковий доробок, суттєві напрацювання у сфері теоретичних засад кластерного розвитку, питання формування політик підтримки кластерів на регіональному рівні України, особливо в контексті проблем швидкого повоєнного відновлення та підвищення конкурентоспроможності МСП та європейської інтеграції в Україні, залишається лише частково розробленим. Відтак, важливим є дослідження існуючої публічної політики щодо розвитку кластерів в Україні та порівняння з найкращими практиками окремих європейських країн.

Виклад основного матеріалу.

Проблеми конкурентоспроможності країн в цілому та різноманітних підходів до її підвищення, окремих політик в публічній і приватній сферах зокрема неодноразово ставали предметом наукових і прикладних розробок в Україні та світі. Важливо зауважити, що в контексті європейської інтеграції конкурентоспроможність українських малих і середніх підприємств визначається не лише ринковими умовами, а передусім якістю публічних політик та

стратегій, спрямованих на формування сучасних підходів до розвитку виробничих, інноваційних та експортних екосистем як на національному, так і на регіональному рівні. Аналіз наявних досліджень та статистичних даних свідчить про наявність структурної проблеми, що охоплює чотири ключові виміри: (1) низьку конкурентоспроможність МСП, (2) низьку продуктивність праці, (3) відставання в інноваціях, (4) дисбаланс у структурі експорту, де переважає низько технологічна продукція. Ці аспекти формують взаємопов'язану систему бар'єрів, що обмежують здатність українських МСП інтегруватися в європейські ланцюги створення вартості. Зупинімось на кожній проблемі дещо детальніше.

1. Проблема низької конкурентоспроможності є однією з ключових проблем розвитку українських малих і середніх підприємств у контексті євроінтеграції. Аналіз позицій України в рейтингу Індексу промислової конкурентоспроможності UNIDO (CIP) засвідчує стійке та системне відставання країни від держав Центральної та Східної Європи, які успішно інтегрувалися у внутрішній ринок ЄС (United Nations Industrial Development Organization, 2023). Водночас Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Румунія та Туреччина демонструють стаке підвищення конкурентоспроможності внаслідок модернізації промисловості, технологічного розвитку та зростання участі у міжнародних виробничих мережах, позиції України залишаються нестійкими. Таблиця демонструє динаміку 2001-2021 рр. країн, що відображає два ключові аспекти: стаке та послідовне зростання конкурентоспроможності держав Вишеградської групи і Туреччини; нестабільність та низькі позиції України, яка протягом двадцяти років перебуває у третьому чи нижче децилі світового рейтингу. У 2021 році Польща (23 місце), Чехія (16), Угорщина (26), Словаччина (28), Румунія (36) та Туреччина (27) демонструють значно вищі конкурентні позиції, що відображає їхню успішну участь у європейських виробничих ланцюгах, високий рівень індустріальної модернізації та активну кластеризацію. Натомість Україна посідає 69 місце серед 153 країн, що підтверджує зниження інтенсивності промислового розвитку, слабкий технологічний рівень виробництва та недостатню глибину переробки. Коливання між 54-м місцем у 2006 році та 71-м у 2016 році, а також незначне покращення до 69-го місця у 2021 році відображають структурну нездатність економіки забезпечити динамічне зростання продуктивності, освоєння сучасних технологій і розширення доступу МСП до глобальних ринків.

Табл. 1.

Рейтинги промислової конкурентоспроможності України та окремих країн світу

Країна	2001	2006	2011	2016	2021
Чехія	24	22 ▲	18▲	17▲	16▲
Угорщина	27	25▲	27▼	26▲	26
Туреччина	33	30▲	30	29▲	27▲
Польща	35	28▲	26▲	23▲	23
Словаччина	41	34▲	29▲	27▲	28▼
Румунія	47	37▲	34▲	33▲	36▼
Україна	60	54▲	56▼	71▼	69▲
<i>К-сть країн</i>	75	125	142	150	153

(Складено авторами за даними джерела (United Nations Industrial Development Organization, 2023))

Таке відставання свідчить про глибинні інституційні дисбаланси: слабкий інноваційний потенціал в цілому та відсутність дієвих інструментів підтримки промислового розвитку зокрема, недостатню кооперацію між бізнесом та науковими інституціями, а також загальну фрагментарність промислової політики. У підсумку МСП в Україні не мають належних умов для підвищення своєї конкурентоспроможності, що стає критичним у процесі адаптації до європейських стандартів.

2. Проблема низької продуктивності праці також відноситься до ключових структурних проблем української економіки, що безпосередньо впливає на здатність МСП конкурувати на європейському ринку та інтегруватися у сучасні ланцюги створення доданої вартості.

У своїй роботі Корнієва Т, Варела М та ін (Kornieva, Varela, Luís & Teixeira, 2022) систематизували продуктивність праці в Україні та у 27 країнах ЄС у 2014-2021 рр., що ще раз підкреслює та наочно демонструє стабільний та значний розрив між відповідними показниками.

Упродовж всього періоду середня продуктивність праці в ЄС знаходиться на рівні 62-69 тис. євро на одного зайнятого, тоді як в Україні цей показник коливається у межах 4,5-11,3 тис. євро. Розрив становить від 6 до 9 разів, демонструючи суттєву відмінність у технологічній оснащеності, забезпеченості капіталом, рівні індустріальної модернізації та застосуванні інновацій у виробництві.

Незважаючи на певне зростання у 2018-2021 рр. (з 6,8 тис. євро у 2018 році до 11,3 тис. євро у 2021 р.), загальна динаміка залишається нестійкою, а позитивні «сплески» зумовлені переважно короткостроковими макроекономічними факторами. Крім того,

структурна слабкість вітчизняної економіки проявляється у низькій доданій вартості у ключових секторах, домінуванні ресурсної моделі експорту та недостатній інноваційній активності підприємств, що на жаль залишається незмінним протягом останніх тридцяти років.

У контексті економічної та промислової політик низька продуктивність праці означає обмежені можливості для формування конкурентних виробничих моделей, які відповідають вимогам сучасного внутрішнього ринку ЄС. Малі та середні підприємства, що працюють в умовах низької ефективності та обмежених інвестицій у технології, не можуть забезпечити потрібний рівень якості, інноваційності та швидкості виробництва, характерний для компаній країн-членів ЄС.

3. Проблема відставання в інноваціях. Рівень інноваційності національної економіки є одним з ключових предикторів конкурентоспроможності МСП та їхньої здатності інтегруватися у глобальні й європейські ланцюги створення доданої вартості. Дані Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index, надалі – GII) за 2024 рік (LIGA.net., 2024) демонструють суттєве відставання України як за загальним рейтингом, так і за складовими інноваційної спроможності.

Україна посідає 60 місце зі значенням 29,5 балів, тоді як провідні країни – Швейцарія (67,5), Швеція (64,5), США (62,4), Сінгапур (61,2), Велика Британія (61) – утримують свої позиції у світовому топ-10 протягом багатьох років. Навіть країни, що є регіональними конкурентами України, демонструють помітно вищі результати: Данія – 57,1 балів, Фінляндія – 59,4, Нідерланди – 58,8.

Таким чином, інноваційний розрив між Україною та лідерами сягає понад 30 балів, що

відображає системну неспроможність економіки до створення, адаптації й масштабування інновацій.

Важливим є те, що ГП вимірює не лише наукові здобутки, але й інституційні умови, які забезпечують здатність підприємств впроваджувати інновації: ефективність інноваційної політики, доступ до фінансування, розвиток людського капіталу, цифрову інфраструктуру, наявність кластерів та науково-дослідних центрів. Саме за цими компонентами Україна традиційно демонструє найнижчі показники, що свідчить про інституційну слабкість інноваційної екосистеми, а не лише про обмежені ресурси.

Для українських МСП це означає:

- обмежений доступ до R&D та сучасних технологій;
- недостатньо розвинені механізми комерціалізації інновацій;
- фрагментарну взаємодію між бізнесом, університетами та державою;
- низьку участь у транснаціональних інноваційних мережах ЄС (Horizon, EIT тощо).

Це обмежує підприємства у здатності створювати продукти з високою доданою вартістю, адаптуватися до технологічних трендів та конкурувати на європейському ринку.

4. Проблема структурного дисбалансу експорту. Структура українського експорту до країн Європейського Союзу демонструє чітко виражений технологічний дисбаланс, який безпосередньо впливає на конкурентоспроможність МСП та їхню здатність інтегруватися у внутрішній ринок ЄС. Згідно з даними UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development, (n.d.) і Державної служби статистики України основу українського експорту до ЄС становить ресурсомістка та низькотехнологічна продукція – 72,3%, тоді як в імпорті з ЄС переважають товари середніх і високих технологій – 80,8%. Така структурна асиметрія відтворює модель периферійної участі України у міжнародній торгівлі та ускладнює можливості для нарощення доданої вартості всередині країни. Тривала залежність України від експорту продукції аграрного сектору і харчової промисловості чітко відображена у збільшенні її частки з 28,3% до 53,4% протягом останніх 15 років. Водночас відбулося значне скорочення частки продукції металургійної галузі (з 34,2% до 20,3%) та машинобудування (з 13,5% до 9,3%). Це свідчить про поступову втрату Україною позицій у секторах, що традиційно є драйверами технологічного розвитку та основою для формування сучасних промислових кластерів.

Відтак, важливим є переосмислення економічної і промислової політики України та надання переваги розвитку промислових кластерів як рушіїв конкурентоспроможності МСП, що широко використовується в країнах ЄС. Згідно даних аналітичного звіту European Cluster Panorama Report (2024) від Європейської Платформи Кластерної Співпраці (European Cluster Collaboration Platform, ECCP) в Європі налічується близько 2950 промислових кластерів. Кластери у ЄС виконують насамперед функцію інструменту підтримки та посилення конкурентоспроможності саме малого й середнього бізнесу, забезпечуючи йому доступ до інноваційних, наукових і промислових партнерств. Найчисельнішою групою в країнах ЄС є малі та середні підприємства, які становлять 83% усіх учасників кластерів, що у кількісному вимірі дорівнює 137 870 МСП. Великі підприємства формують лише 9% членської бази кластерів.

Економічні активності, які стосуються європейських кластерів, покривають до 39% робочих місць й до 55% фондів заробітних плат ЄС, охоплюють 87% всіх патентів ЄС виробляється компаніями, що є учасниками кластерів. Також значним є внесок кластерів в зовнішньоекономічній діяльності – 50% експортних активностей.

Каталонська агенція ACCIO проводить регулярний бенчмаркінг підприємств (Український кластерний альянс, n.d.m.), які є членами кластерів та поза кластерами, що демонструє суттєву перевагу першої категорії над другою (особливо в питаннях розвитку інновацій). Її дослідження демонструють, що кластерні фірми стабільно випереджають своїх конкурентів за ключовими показниками діяльності, що підтверджує ефективність кластерної моделі як інструменту підвищення конкурентоспроможності. Порівняння охоплює понад 1800 компаній-членів кластерів і 13700 фірм поза кластерами. У середньостроковому періоді (2017-2019 рр.) члени кластерів демонструють значно вищі темпи зростання виручки (25,4% проти 9,9%), створення робочих місць (18,5% проти 11,8%) та приросту EBITDA (26,7% проти 21,7%). Навіть у кризовому 2019-2020 рр. кластерні компанії показують вищу стійкість. Темпи падіння показників більш м'які, а рівень створення нових робочих місць залишається позитивним, тоді як не кластерні підприємства не демонструють зростання. Кластерні фірми також більш експортоорієнтовані (56,5% проти 47,9%) та активніше присутні на міжнародних

ринках через відкриття філій за кордоном. Найбільш показовою є різниця в інноваційності: 12,3% МСП у кластерах є інноваційними, тоді як серед некластерних – лише 3,6%. Також кластери значно частіше беруть участь у проєктах програми Horizon 2020 (11,1% проти 2,1%).

Для того, щоб визначити чому компанії-члени кластерів показують такі феноменальні результати потрібно зрозуміти як працюють кластерні організації, що керують взаємодіями у своїх мережах.

За результатами опитування 261 кластерних організацій (European Cluster Collaboration Platform, 2024, р. 9), найпоширенішою місією є мережування (networking), яке визначили своїм пріоритетом 81% організацій. На другому місці – посилення співпраці між членами кластеру, що є ключовою метою для 79% опитаних структур.

Важливим напрямом діяльності також виступає підтримка промислових та науково-дослідних проєктів – цей пріоритет зазначили 74% кластерів, що підкреслює роль кластерних організацій як інструментів інноваційного розвитку та трансферу технологій. Створення доданої вартості для регіону є місією 64% кластерів, а загальні кластерні сервіси та активності – для 51%.

Найменш поширеним, але все ще важливим завданням є створення платформи для спільного розвитку в межах регіону, яке визначили 41% кластерів. У цілому структура місій демонструє, що кластери в ЄС виконують переважно функції посилення взаємодії, стимулювання кооперації, підтримки інноваційних процесів та регіонального розвитку, виступаючи центральним інструментом мережевої організації економіки.

Місії кластерних організацій доповнюються загальними навчальними послугами. Найчастіше кластери пропонують тренінги, пов'язані з **пошуком та залученням фінансування**. Цей напрям є пріоритетом для 62% опитаних організацій. Високою є також частка тренінгів, присвячених **співпраці та партнерству** – їх надають 56% кластерів. Понад половина кластерних організацій (53%) пропонує програми **підвищення кваліфікації та перекваліфікації (upskilling & reskilling)**, що відповідає потребам підприємств в умовах швидких технологічних змін. **Цифрова трансформація** є тематикою тренінгів у 50% кластерів, а **зелений перехід** – у 46%. Близько 43% організацій надають тренінги з **комунікацій**, а 42% – з **відкритих інновацій**. Тренінги щодо **виходу на ринки** пропонують 37% кластерів. Теми **стійкості (resilience)** та

управління інтелектуальною власністю охоплюють найменшу частку – по 14%, однак залишаються важливими у стратегічному портфелі кластерних послуг.

Окрім освітніх, кластерні організації надають широкий спектр послуг для підтримки цифровізації своїх членів. Більшість кластерних організацій мають досвід роботи з лабораторіями/хабами або науково-дослідними інститутами для підтримки діяльності своїх членів у сфері цифровізації.

Види співпраці можуть варіюватися від науково-дослідної діяльності, спільного використання приміщень та обладнання, студентських проєктів або викладання та навчання. Частково проводиться цифрове навчання та тематичні заходи/ярмарки.

Сфери, в яких кластерні організації ЄС-27 найрідше надають послуги з підтримки цифровізації – це дослідження цифрового ринку та інвестиції в цифрові інновації.

Підтримка інтернаціоналізації має ключове значення, особливо для МСП, оскільки вона може сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності.

Кластерні організації в ЄС підтримують зусилля своїх членів з інтернаціоналізації різними способами. Найпоширенішими послугами з підтримки інтернаціоналізації є участь у заходах/ярмарках, підтримка спільних заходів та міжнародні заходи з налагодження ділових контактів. Саме на них фокусуються кластерні організації ЄС-27. Пошук нових стратегічних партнерів та рекламні заходи також є поширеними послугами з підтримки інтернаціоналізації.

Звернімо увагу як Україна адаптувалася до змін в реалізації промислової політики ЄС за останні роки.

Спочатку розглянемо особливості промислової політики країн ЄС. У 2024 році ЕССР опублікувала звіт (European Cluster Collaboration Platform, 2024) про стан розвитку кластерів та кластерних політик ЄС, який наглядно демонструє, що вражаюча економічна ефективність європейських кластерів пов'язана із комплексними багаторівневими програмами підтримки кластерних організацій та їх членів.

Кластерні політики у країнах Європейського Союзу стали відігравати важливу роль в архітектурі сучасного економічного розвитку, забезпечуючи цілеспрямовану підтримку інноваційних екосистем та зміцнення конкурентоспроможності промисловості. У державах-членах ЄС кластери отримують

підтримку через два основні типи інструментів: спеціалізовані кластерні політики та ширші або секторальні економічні політики, що містять кластерні елементи. Хоча обидва підходи сприяють формуванню кластерного середовища, їх логіка відрізняється: широкі та секторальні політики переважно стимулюють виникнення нових кластерних ініціатив, тоді як спеціалізовані кластерні політики забезпечують цілісну підтримку розвитку, професіоналізації та інституційного зміцнення зрілих кластерів.

Фінансування кластерних програм в європейських країнах має змішаний характер і поєднує залучення та використання національних, регіональних та європейських фінансових ресурсів та можливостей, зокрема ресурси Європейського фонду регіонального розвитку (надалі – ЄФРР). У низці країн кластерна політика інтегрується до операційних програм ЄФРР або забезпечує доступ до спеціальних фінансових інструментів, що відображає багаторівневу модель управління та координації політик.

Важливою особливістю є те, що кластерні політики відіграють подвійну роль і у трансформації економіки ЄС в цілому і національних економічних систем зокрема. З одного боку, вони організують та фасилітують співпрацю між компаніями, науковими організаціями та іншими учасниками кластерних екосистем, дозволяючи колективно відповідати на ключові виклики – від цифровізації до формування стійких ланцюгів постачання. З іншого боку, згадані раніше кластерні організації виконують функцію інституційних інтерфейсів, що пов'язують промислові екосистеми з державними політиками у сферах інновацій, підприємництва, міжнародної діяльності, розвитку навичок, а також зеленого та цифрового переходу. Саме така двоєдина природа кластерів визначає необхідність комплексних і добре скоординованих кластерних політик.

Узагальнені результати аналізу 45 кластерно релевантних політик і програм у 27 країнах ЄС засвідчують (European Cluster Collaboration Platform, 2024, р. 45) існування двох основних моделей. Перша ґрунтується на спеціалізованих кластерних політиках на національному або регіональному рівнях. Друга спирається на широкі або секторальні економічні політики, у межах яких кластери розглядаються як один із інструментів підтримки інновацій та промислової модернізації.

Обидві моделі співіснують у ЄС та відображають різні траєкторії розвитку

національних інноваційних систем і рівень інституційної спроможності держав.

За даними ЕССР політика підтримки та розвитку кластерів на рівні усього ЄС здійснюється трьома ключовими інституціями та стратегічними ініціативами (European Cluster Collaboration Platform, 2024, р. 46). Якщо говорити про рівень країн-членів ЄС, то політики, які застосовуються для підтримки кластеризації та кластерних ініціатив, суттєво відрізняються за заявленими цілями та спрямованістю. Основними цілями кластерної політики залежно від її типу залишаються національні кластерні політики та секторальні політики з кластерними елементами. Дані свідчать про значну різноманітність політичних орієнтирів, проте одночасно демонструють низку спільних пріоритетів, характерних для більшості країн ЄС. Найбільш поширеними цілями обох типів політик є інноваційний розвиток та зміцнення інноваційних екосистем. Як національні, так і секторальні програми приділяють ключову увагу стимулюванню інновацій, розвитку R&D, технологічному впровадженню та посиленню співпраці між підприємствами і науково-дослідними організаціями. Це підтверджує центральну роль кластерів як платформ взаємодії бізнесу та науково-дослідницьких інституцій.

Другим важливим блоком цілей є підтримка інтернаціоналізації та участі МСП у глобальних ланцюгах створення вартості. Національні політики вищою мірою фокусуються на розвитку конкурентоспроможності та масштабуванні МСП, тоді як широкі секторальні політики демонструють більший акцент на створенні інноваційних стартапів і підприємництва. Це свідчить про дві взаємодоповнюючі логіки: національний рівень забезпечує стратегічні умови та інституційну підтримку для ведення бізнесу, а регіональний та секторальний рівні працюють безпосередньо з підприємцями та новими бізнес-моделями.

Значну вагу мають також цілі, пов'язані з розвитком людського капіталу, підвищенням навичок та зайнятості, що відображає реакцію урядів на виклики цифрового та зеленого переходів. Секторальні політики у цій сфері активніші, оскільки вони безпосередньо пов'язані з регіональними стратегічними пріоритетами та потребами ринку праці.

Також окремий блок цілей сформований навколо посилення стійкості економіки – підвищення резиліентності, зміцнення локальних ланцюгів постачання, розвиток екологічно сталих практик. Ці пріоритети відображають

структурні виклики ЄС, пов'язані з енергетичною кризою, потрясіннями глобальної торгівлі та необхідністю декарбонізації економіки.

У переліку цілей виокремлено напрями, спрямовані на інституційний розвиток кластерних організацій. Наприклад, професіоналізація кластерного менеджменту, підвищення видимості кластерів, підтримка створення нових кластерів тощо

Ці пріоритети переважно притаманні національним політикам, оскільки саме центральні уряди формують стандарти кластерної екосистеми та механізми її акредитації або ж сертифікації.

Важливо також наголосити на цілях, пов'язаних із посиленням територіальної згуртованості через інструмент S3 (Smart Specialisation Strategy, Стратегії смарт спеціалізації), що підкреслює тісний зв'язок між регіональними інноваційними стратегіями та розвитком кластерних екосистем.

Цікавими також є результати аналізу кінцевих бенефіціарів політик підтримки кластерів (European Cluster Collaboration Platform, 2024, p. 53). Дані відображають різну логіку формування цих політик і дозволяють виявити як спільні пріоритети, так і відмінності у фокусах підтримки. Найбільшою мірою підтримку отримують малі та середні підприємства – майже 100% як у широких, так і в національних кластерних політиках. Це підтверджує ключову роль МСП як основної цільової групи кластерної політики ЄС та свідчить про їхнє центральне значення для інноваційного розвитку й конкурентоспроможності промислових екосистем. Високий рівень підтримки отримують також кластерні організації, що є логічним, оскільки вони виступають операторами інноваційної співпраці. Вони включені до майже всіх національних кластерних програм та значної частини широких політик. Значний показник продемонстрували дослідницькі організації та академічні інституції. У секторальних і широких політиках їх участь є майже універсальною (до 100%), тоді як у національних програмах рівень підтримки для них дещо нижчий. Це пояснюється тим, що регіональні інноваційні стратегії (RIS3) часто мають ширшу науково-дослідну спрямованість, тоді як національні політики більше орієнтовані на професіоналізацію кластерів і розвиток МСП. Стартапи та великі компанії отримують підтримку переважно у рамках широких і секторальних інструментів. Це пов'язано з тим, що такі політики охоплюють ширший спектр

економічних акторів та підтримують інноваційні ланцюги створення вартості. Водночас національні кластерні політики демонструють більш сфокусований підхід: підтримка стартапів і великих компаній є помітною, але меншою за інтенсивністю. Технологічні центри, навпаки, є більш вираженими бенефіціарами національних кластерних політик, що відображає їхню роль у структурованих інноваційних та трансферних програмах, які часто координуються на національному рівні. Серед менш охоплених груп – НУО, широка громадськість та політичні актори. Їх залучення більшою мірою характерне для широких та секторальних політик, які мають соціальні або регіонально орієнтовані компоненти, включаючи розвиток інновацій із суспільною користю та підвищення промислової стійкості.

Для цілісного розуміння архітектури кластерних політик також важливо також звернути увагу на напрями та сукупність інструментів підтримки. Спектр фінансової та технічної підтримки кластерів у країнах ЄС-27 демонструє комплексний, багатовимірний характер кластерної політики в країнах Європейського Союзу (European Cluster Collaboration Platform, 2024, p. 55).

Фінансові інструменти ресурсомісткі та свідчать про те, що абсолютна більшість держав-членів орієнтується на стимулювання інноваційної активності та кооперації між підприємствами. Найбільш поширеною формою підтримки є фінансування R&D-проектів та інноваційних ініціатив МСП (81%), що підкреслює прагнення країн ЄС до підвищення технологічного рівня малого бізнесу та інтеграції підприємств у інноваційні екосистеми. Схожий акцент простежується і у фінансуванні коопераційних ініціатив (79%), яке використовується для підтримки спільних проектів, міжкластерної взаємодії та партнерства бізнесу з науково-дослідними організаціями.

Значну роль у фінансовому інструментарії відіграє також забезпечення можливостей для нетворкінгу (мережування), адже майже половина програм (47%) передбачає покриття витрат на організацію зустрічей, бізнес-місій та інших подій, спрямованих на формування довіри між учасниками кластерів. Важливим напрямом є підтримка розвитку кластерної інфраструктури (45%), зокрема лабораторій, тестових майданчиків, технологічних центрів. Поряд із цим держави ЄС надають допомогу у виході компаній на ринки, підтримці стартапів, наймі персоналу та реалізації інноваційних проектів.

Порівняно менш поширеним інструментом є підтримка кластерів у проходженні сертифікації за міжнародними стандартами (15%), що однак свідчить про зростання уваги до професійних стандартів управління.

Технічними інструментами підтримки, які мають на меті розвиток спроможності кластерних організацій та створення якісних управлінських практик є сприяння формуванню партнерств та мережевих зв'язків (69%), що дозволяє кластерам ефективно організувати співпрацю між компаніями, дослідницькими установами та іншими стейкхолдерами. Значна увага приділяється розвитку компетентностей: підтримка розвитку soft skills (62%) і hard skills (58%) відображає прагнення зміцнити управлінський, технологічний та підприємницький потенціал кластерів. Крім того, вагоме місце серед технічних інструментів займає підтримка маркетингових активностей (44%), що сприяє підвищенню видимості кластерів, залученню партнерів та розширенню міжнародної присутності. Певне поширення має й технічна підтримка розвитку інфраструктури (36%), що зазвичай включає консалтинг щодо створення та модернізації інноваційних об'єктів.

Узагальнюючи розглянуті дані, можна констатувати, що підтримка кластерів у країнах ЄС має системний характер і спрямована на формування повноцінних інноваційних екосистем. Поєднання інструментів, орієнтованих на інновації, співробітництво, розвиток людського капіталу та управлінських спроможностей, та реалізується в унісон зі стратегічним баченням Європейського Союзу, згідно з яким кластери виступають каталізаторами регіональних та секторальних трансформацій – від цифровізації та зеленого переходу до підвищення стійкості ланцюгів постачання та економічної безпеки та резильєнтності. Такий підхід підкреслює розуміння кластерів не як окремих організацій, а як інструменту економічної політики, здатного генерувати довгострокові структурні впливи не тільки для національних економік, а й для економіки ЄС.

Сучасна ж практика України свідчить (Український кластерний альянс, n.d.n.), що на превеликий жаль де-факто державної політики щодо розвитку кластерів в Україні на даний момент не існує.

Першим офіційним документом, що задає рамку для політики кластерного розвитку, стала «Концепція створення кластерів» (2008), яка запропонувала типологію кластерів і базові

підходи до їх формування. Надалі кластеризація згадувалася у низці державних стратегій та програм, включно з Програмою промислового розвитку до 2017 року, Стратегією формування транскордонних кластерів (2009), Програмою розвитку інноваційної діяльності (2013-2015) та Концепцією державної програми промислового розвитку до 2020 року. У цих документах кластеризація розглядалася насамперед як механізм інноваційного розвитку та комерціалізації наукових результатів, а також як спосіб залучення недозавантажених виробничих потужностей.

Важливою подією стало ухвалення у 2016 році Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який вперше дозволив державним університетам і науковим установам виступати співзасновниками інноваційних кластерів. Це зняло інституційні бар'єри та стало стимулом до розвитку перших повноцінних кластерних ініціатив у науково-технологічній сфері.

Кластери періодично згадуються як інструменти або цілі економічного розвитку. На сьогодні серед програмних документів варто відзначити наступні: Стратегія розвитку МСП до 2027 р., Національна економічна стратегія 2030 (проводить чимало цілей розвитку, де кластери фігурують у якості основних інструментів їх досягнення, і де ставляться конкретні цілі по зростанню кількості кластерів), Стратегія регіонального розвитку до 2027 року.

Ще одна засаднича проблема для України – відсутність єдиного документу чи програми дій, які безпосередньо би регламентували питання розвитку кластерів. Звіт Державного інституту регіональних досліджень від 2020 р. констатує (Притула & Демедюк, 2020), що «попри декларацію намірів сприяння розвитку кластерів і відзначення їх важливості в окремих нормативно-правових документах, державна підтримка кластерних утворень відсутня».

Для виправлення цієї ситуації комітетом кластерних політик Українського кластерного альянсу (надалі – УКА) було підготовлено низку документів, які були передані уряду та профільним комітетам Верховної Ради України (але досі офіційно не затверджені):

- *Проект національної програми кластерного розвитку до 2027* (Український кластерний альянс, n.d.m), який є рамковою програмою, що подається на затвердження в Мінекономіки з метою встановлення керівного документу для всіх стейкхолдерів кластерного розвитку України.

- *Позиційний документ «Регуляторна політика для розвитку кластерів»* (Український кластерний альянс, n.d.n), висвітлює позиції УКА у сфері регуляторної, державної політики з розвитку кластерів в Україні.

У 2024 році УКА спільно з Міністерством економіки України увійшли в проєкт Interreg Europe Accelerate GDT (Green & Digital Transition) (Український кластерний альянс, n.d.c). Суть проєкту – обмін досвідом в розробці та впровадженні кластерних політик та програм, – як на національному, так і регіональному рівні щодо прискорення у подвійному (цифровому та зеленому) переході. У результаті поглиблення співпраці між УКА та Міністерством економіки було вирішено розпочати спільну розробку Концепції кластерного розвитку економіки України, яка буде базуватися на кращих практиках країн ЄС та напрацюваннях проєкту національної програми кластерного розвитку, що була раніше розроблена УКА. У 2025 р. було запущено ініціативу Clusters4Regions (UCORD, n.d.), яка реалізується УКА на запит Мінекономіки за підтримки UCORD у 6-ти пілотних регіонах України з метою посилення регіонального економічного розвитку через ефективну реалізацію публічної політики кластеризації (вироблену в урахуванням загальнонаціональних потреб) на регіональному рівні.

Аналіз чинних проєктів державних стратегій України демонструє, що протягом останніх років кластери дедалі частіше фігурують як інструмент модернізації економіки, підвищення конкурентоспроможності МСП та інтеграції України у європейські інноваційні та промислові екосистеми. Проте, згадки про кластери залишаються фрагментарними та розпорошеними між різними публічними політиками та секторами, що підкреслює як високий потенціал інструменту, так і відсутність єдиної узгодженої кластерної політики.

У *Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 р.* (Кабінет Міністрів України, 2024а) кластери займають суттєве місце у цілісній логічній схемі розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Документ прямо визначає кластеризацію як важливий інструмент розвитку МСП і передбачає формування кластерних ініціатив, розвиток мережі кластерів та інтеграцію українських підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості. Кластери розглядаються як платформи співпраці для інновацій, цифровізації, інтернаціоналізації та «зеленого переходу».

Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 р. (Кабінет Міністрів України, 2024b) трактує кластерний підхід як один із елементів побудови сучасної екосистеми інновацій. Документ фокусується на розвитку кластерів як екосистемних вузлів, що об'єднують бізнес, університети, наукові установи й стартапи, а також підсилюють регіональні інноваційні ландшафти за принципами смарт-спеціалізації. Стратегія передбачає створення інноваційних кластерів у таких галузях, як біотехнології, медичні технології, агропродовольчі системи, напівпровідники, кібербезпека та штучний інтелект.

У *Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.* (Кабінет Міністрів України, 2020) кластери визначені як один із головних інструментів підвищення регіональної конкурентоспроможності. Документ акцентує увагу на розвитку кластерів різної спеціалізації, міжрегіональній та міжнародній кооперації та розвитку інноваційної інфраструктури, включно з технопарками і цифровими інноваційними хабами. У стратегічній частині кластеризація подається як механізм зменшення територіальних диспропорцій та формування спеціалізації регіонів.

У *Національній економічній стратегії до 2030 р.* (Кабінет Міністрів України, 2021) кластерний підхід прослідковується як наскрізний (хоча і не явно). Кластери згадуються у застосуванні до різних секторів від Індустрії 4.0 і високотехнологічного експорту до аграрної політики, туризму, оборонних індустрій та креативних секторів. Стратегія передбачає створення галузевих, регіональних та національних кластерів, розвиток аграрних та аква-кластерів, а також підтримку кластеризації в оборонно-промисловому комплексі. У документі кластери розглядаються як інструмент модернізації економіки та інтеграції в європейські ринки.

У *Проєкті Національної експортної стратегії до 2030 р.* (Запорізька обласна державна адміністрація, n.d.), хоч і не містить прямої термінології, фактично впроваджує кластерний підхід через акцент на інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості, стимулюванні технологічного експорту, інституційному посиленні бізнес-середовища та участі України у європейських індустріальних альянсах. Таким чином, документ створює політичну спроможність до відкриття «вікна можливостей» для формування кластерної політики у сфері експорту.

Проект Національної промислової стратегії до 2030 р. (Міністерство економіки України, n.d.) хоча ще публічно не презентований, але із заявлених Міністерством економіки цілей можна зробити висновок, що документ також демонструє логічну схему, сумісну з кластерною. У концептуальній візії присутні типові елементи притаманні індустріальним кластерам – секторальна спеціалізація, смарт-спеціалізація, високотехнологічна промисловість, інтернаціоналізація та державно-приватний діалог.

Підсумовуючи, можна констатувати, що попри значний прогрес, стратегії демонструють і структурні прогалини. Відсутність уніфікованого кластерного реєстру та процедури акредитації, різноманітність підходів, брак координації між секторами та відсутність єдиного механізму оцінювання впливу кластерів на економіку та регіональний розвиток.

Проаналізувавши публічні політики кластеризації країн ЄС та лакуни української публічної політики у цьому контексті, важливим видається зауважити, що на початку 2025 р. EU4Digital опублікував звіт (EU4Digital, 2025) дослідження стану кластерів у країнах Східного партнерства (Україна, Молдова, Грузія, Вірменія та Азербайджан). У документі також присутні окремі розділи, присвячені огляду стану кластерних політик та рекомендаціям для органів влади.

Результати дослідження.

EU4Digital також демонструють, що Україна має довгу, але фрагментарну історію формування кластерної політики. Попри те, що перші концептуальні документи у сфері кластеризації були розроблені ще у 2008 році (і навіть раніше), до сьогодні в Україні не існує цілісної державної програми розвитку кластерів, а політика підтримки кластерів залишається переважно декларативною і розпорошеною між різними документами та інституціями, на відміну від інших країн Східного партнерства.

Як зазначалось, на сьогодні у Національній економічній стратегії 2030 та Державній стратегії регіонального розвитку 2021-2027, кластерний підхід визначено одним із інструментів розвитку промисловості, інновацій та МСП, з акцентом на підтримку міжнародної інтеграції кластерів та посилення регіональних інноваційних екосистем. Проте, як підкреслює EU4Digital, ці стратегії радше задають загальну рамку, ніж формують системну політику з визначеними інструментами, фінансуванням і відповідальними інституціями.

Інституційні ж спроможність та механізми наразі в Україні відсутні. Відсутній спеціалізований державний орган, відповідальний за кластерну політику. Формально питання кластеризації перебувають у сфері компетенції Міністерства економіки України, але відсутність окремого підрозділу та системного моніторингу кластерів є значною інституційною прогалиною. За даними EU4Digital, жодні результати державного моніторингу кластерів не були опубліковані упродовж останніх років.

Аналітики EU4Digital підкреслюють, що в Україні немає системного фінансового пакета підтримки кластерів, а інструменти є переважно непрямими й не охоплюють специфічні потреби кластерних організацій та членів кластерів (особливо МСП), як ключових бенефіціарів цих програм.

Водночас, попри брак державної підтримки, українські кластери є активними отримувачами міжнародної підтримки. У 2019-2024 рр. ключову роль відіграли програми EU4Business, GIZ, EBRD, а також USAID CEP.

У 2023 р. EU4Business надав підтримку восьми українським кластерам, а окремі програми охопили понад 6000 українських МСП. Таким чином, міжнародні партнери деякою мірою компенсують відсутність системної фінансової та інституційної державної підтримки, але їхня діяльність є проектно-орієнтованою та несинхронізованою, нескоординованою між собою та з національними та регіональними публічними політиками.

У сукупності EU4Digital доходить висновку, що у порівнянні з іншими досліджуваними країнами Україна має достатньо високий рівень політичного визнання кластерів, але низький рівень інституціоналізації та практичної підтримки.

Висновки.

Підсумовуючи вищенаведене варто наголосити на наступному.

Аналіз наявних досліджень та статистичних даних свідчить про наявність структурної проблеми, що охоплює чотири ключові виміри: (1) низьку конкурентоспроможність МСП, (2) низьку продуктивність праці, (3) відставання в інноваціях, (4) дисбаланс у структурі експорту, де переважає низько технологічна продукція.

Відставання України в рейтингах промислової конкурентоспроможності свідчить про глибинні інституційні дисбаланси: слабкий інноваційний потенціал в цілому та відсутність дієвих інструментів підтримки промислового

розвитку зокрема, недостатню кооперацію між бізнесом та науковими інституціями, а також загальну фрагментарність промислової політики.

Інноваційний розрив між Україною та лідерами в спроможності до інновацій становить понад 30 балів, що відображає системну неспроможність економіки України до створення, адаптації й масштабування інновацій. А отже, важливим є переосмислення економічної і промислової політики України та надання переваги розвитку промислових кластерів як рушіїв конкурентоспроможності МСП, що широко використовується в країнах ЄС. Регулярний бенчмаркінг підприємств, які є членами кластерів та поза кластерами, що демонструє суттєву перевагу першої категорії над другою (особливо в питаннях розвитку інновацій). Кластерні фірми стабільно випереджають своїх конкурентів за ключовими показниками діяльності, що підтверджує ефективність кластерної моделі як інструменту підвищення конкурентоспроможності.

Кластерні політики у країнах Європейського Союзу стали відігравати важливу роль в архітектурі сучасного економічного розвитку, забезпечуючи цілеспрямовану підтримку інноваційних екосистем та зміцнення конкурентоспроможності промисловості. У державах-членах ЄС кластери отримують підтримку через два основні типи інструментів: спеціалізовані кластерні політики та ширші або секторальні економічні політики, що містять кластерні елементи. Фінансування кластерних програм в європейських країнах має змішаний характер і поєднує залучення та використання національних, регіональних та європейських фінансових ресурсів та можливостей, зокрема ресурси Європейського фонду регіонального розвитку. У низці країн кластерна політика інтегрується до операційних програм ЄФРР або забезпечує доступ до спеціальних фінансових інструментів, що відображає багаторівневу модель управління та координації політик. Найбільш поширеними цілями обох типів політик є інноваційний розвиток та зміцнення інноваційних екосистем.

Результати аналізу кінцевих бенефіціарів політик підтримки кластерів. Дані відображають різну логіку формування цих політик і дозволяють виявити як спільні пріоритети, так і відмінності у фокусах підтримки. Найбільшою

мірою підтримку отримують малі та середні підприємства – майже 100% як у широких, так і в національних кластерних політиках.

Сучасна ж практика України свідчить, що на превеликий жаль де-факто державної політики щодо розвитку кластерів в Україні на даний момент не існує. Зasadничою проблемою для України є відсутність єдиного документу чи програми дій, які безпосередньо би регламентували питання розвитку кластерів. Аналіз чинних проєктів державних стратегій України демонструє, що протягом останніх років кластери дедалі частіше фігурують як інструмент модернізації економіки, підвищення конкурентоспроможності МСП та інтеграції України у європейські інноваційні та промислові екосистеми.

Водночас, попри значний прогрес, стратегії демонструють і структурні прогалини. Відсутність уніфікованого кластерного реєстру та процедури акредитації, різноманітність підходів, брак координації між секторами та відсутність єдиного механізму оцінювання впливу кластерів на економіку та регіональний розвиток. Україна має довгу, але фрагментарну історію формування кластерної політики. Попри те, що перші концептуальні документи у сфері кластеризації були розроблені ще у 2008 році (і навіть раніше), до сьогодні в Україні не існує цілісної державної програми розвитку кластерів, а політика підтримки кластерів залишається переважно декларативною і розпорошеною між різними документами та інституціями, на відміну від інших країн Східного партнерства.

Так, спираючись на аналіз існуючих практики країн ЄС та аналізу стану в українській економічній екосистемі, можна констатувати, що Україні задля отримання якнайповнішого економічного та соціального ефекту у повоєнному відновленні варто звернути увагу на наступне в реалізації кластерної політики: вироблення чітких механізмів та інструментів її реалізації (можливо створення/виокремлення окремої інституції/підрозділу); створення програму розвитку кластерних галузей на національному рівні; запровадження чіткої координації діяльності на міжнародному, національному та регіональному рівні; а також створення нових та розбудова інституційної спроможності вже існуючих кластерних організацій.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Запорізька обласна державна адміністрація. (n.d.). Проєкт національної експортної стратегії до 2030 року. https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000230/230858.pdf
- Кабінет Міністрів України. (2020). Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF>
- Кабінет Міністрів України. (2021). Національна економічна стратегія до 2030 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF>
- Кабінет Міністрів України. (2024a). Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП до 2027 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80>
- Кабінет Міністрів України. (2024b). Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80>
- Київська школа економіки. (2024). Непрямі фінансові втрати економіки України перевищують 1,164 трлн втраченого виторгу: оцінка станом на липень 2024 року. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepriamo-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishhuuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-stanom-na-lipen-2024-roku/>
- Міністерство економіки України. (n.d.). Проєкт національної промислової стратегії до 2030 року. <https://me.gov.ua/News/Detail/e67b5bad-4cb3-4368-bb9e-d6b56730ac26>
- Притула, Х., & Демедюк, О. (2020). *Розвиток транскордонних кластерів: досвід Європейського Союзу та перспективи їх функціонування у прикордонних областях західного регіону України*. Інститут регіональних досліджень НАН України. <https://ird.gov.ua/irdp/e20200402.pdf>
- Український кластерний альянс. (n.d.a). Кластерна політика Каталонії визнана найкращим прикладом підтримки бізнесу. <https://www.clusters.org.ua/uca-projects/accelerate-gdt/catalonia-clusters-policy>
- Український кластерний альянс. (n.d.b). 10 відповідей на питання про кластери та їх роль у відновленні економіки. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/10-vidpovidey-na-pytannya-pro-klastery>
- Український кластерний альянс. (n.d.c). УКА спільно з Мінекономіки входять в проєкт Interreg Europe по розробці кластерних політик. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/uca-mineconomy-interreg-europe/>
- Український кластерний альянс. (n.d.m). Проєкт національної програми кластерного розвитку до 2027 року. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/proyekt-nacjonalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027>
- Український кластерний альянс. (n.d.n). Поziційний документ «Регуляторна політика для розвитку кластерів». <https://www.clusters.org.ua/regulatory-documents/position-paper-uca/>
- EU4Digital. (2025). Innovation clusters in the Eastern partner countries. https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2025/01/EU4Digital-II_Report_Innovation-Clusters-in-the-Eastern-partner-countries_Mapping-Analysis-Support-Recommendations.pdf
- European Cluster Collaboration Platform. (2024). European cluster panorama report 2024. https://www.clustercollaboration.eu/sites/default/files/document-store/Cluster_Panorama2024.pdf
- Kornieieva, T., Varela, M., Luis, A. L., & Teixeira, N. (2022). Assessment of labour productivity and the factors of its increase in European Union 27 and Ukrainian economies. *Economies*, 10(11), 287. <https://doi.org/10.3390/economies10110287>
- LIGA.net. (2024). Десять найбільш інноваційних країн у 2024 році: яке місце посіла Україна? <https://www.liga.net/ua/infographic-of-the-day/infografica/desiat-naibilsh-innovatsiinykh-krain-u-2024-rotsi-iake-mistse-posila-ukraina>
- UCORD. (n.d.). Ініціатива Clusters4Regions: Мінекономіки за підтримки проєкту сприяє розвитку кластерів у шести регіонах України. <https://ucord.in.ua/news-and-event/inicziatyva-clusters4regions-minekonomiky-za-pidtrymky-proyektu-ucord-spruyatyame-rozvytku-klasteriv-u-6-ty-regionah-ukrayiny/>
- United Nations Conference on Trade and Development. (n.d.). UNCTADstat data centre. <https://unctadstat.unctad.org/datacentre>
- United Nations Development Programme. (2025). Ukraine fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4), February 2022–December 2024. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-02/ukraine_fourth_rapid_damage_and_needs_assessment_rdna4_february_2022_december_2024.pdf
- United Nations Industrial Development Organization. (2023). Competitive industrial performance index (CIP). <https://stat.unido.org/cip>

REFERENCES

- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). State Strategy for Regional Development for 2021–2027. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). National Economic Strategy 2030. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024a). Strategy for the recovery, sustainable development and digital transformation of SMEs until 2027. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024b). Strategy for the Digital Development of Innovation Activity of Ukraine until 2030. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80>
- EU4Digital. (2025). Innovation clusters in the Eastern partner countries. https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2025/01/EU4Digital-II_Report_Innovation-Clusters-in-the-Eastern-partner-countries_Mapping-Analysis-Support-Recommendations.pdf
- European Cluster Collaboration Platform. (2024). European cluster panorama report 2024. https://www.clustercollaboration.eu/sites/default/files/document-store/Cluster_Panorama2024.pdf
- Kornieieva, T., Varela, M., Luis, A. L., & Teixeira, N. (2022). Assessment of labour productivity and the factors of its increase in European Union 27 and Ukrainian economies. *Economies*, 10(11), 287. <https://doi.org/10.3390/economies10110287>
- Kyiv School of Economics. (2024). Indirect financial losses of the Ukrainian economy exceed 1.164 trillion in lost revenue: estimate

- as of July 2024. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepryami-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishhuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-stanom-na-lipen-2024-roku/>
- LIGA.net. (2024). The ten most innovative countries in 2024: what place did Ukraine take? <https://www.liga.net/ua/infographic-of-the-day/infografica/desiat-naibilsh-innovatsiinykh-krain-u-2024-rotsi-iake-mistse-posila-ukraina>
- Ministry of Economy of Ukraine. (n.d.). Draft National Industrial Strategy until 2030. <https://me.gov.ua/News/Detail/e67b5bad-4cb3-4368-bb9e-d6b56730ac26>
- Prytula, H., & Demedyuk, O. (2020). *Development of cross-border clusters: experience of the European Union and prospects for their functioning in the border regions of the western region of Ukraine*. Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. <https://ird.gov.ua/irdp/e20200402.pdf>
- UCORD. (n.d.). Ініціатива Clusters4Regions: The Ministry of Economy, with the support of the project, promotes the development of clusters in six regions of Ukraine. <https://ucord.in.ua/news-and-event/inicziatyva-clusters4regions-minekonomiky-zapidtrymky-proyektu-ucord-spryyatyme-rozvytku-klasteriv-u-6-ty-regionah-ukrayiny/>
- Ukrainian Cluster Alliance. (n.d.a). Catalonia's cluster policy is recognized as the best example of business support. <https://www.clusters.org.ua/uca-projects/accelerate-gdt/catalonia-clusters-policy>
- Ukrainian Cluster Alliance. (n.d.b). 10 answers to questions about clusters and their role in economic recovery. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/10-vidpovidey-na-pytannya-pro-klastery>
- Ukrainian Cluster Alliance. (n.d.c). UCA together with the Ministry of Economy are part of the Interreg Europe project on cluster policy development. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/uca-mineconomy-interreg-europe/>
- Ukrainian Cluster Alliance. (n.d.m). Draft national cluster development program until 2027. <https://www.clusters.org.ua/blog-single/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027>
- Ukrainian Cluster Alliance. (n.d.n). Position Paper «Regulatory Policy for the Development of Clusters». <https://www.clusters.org.ua/regulatory-documents/posision-paper-uca/>
- United Nations Conference on Trade and Development. (n.d.). UNCTADstat data centre. <https://unctadstat.unctad.org/datacentre>
- United Nations Development Programme. (2025). Ukraine fourth rapid damage and needs assessment (RDNA4), February 2022–December 2024. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-02/ukraine_fourth_rapid_damage_and_needs_assessment_rdna4_february_2022_december_2024.pdf
- United Nations Industrial Development Organization. (2023). Competitive industrial performance index (CIP). <https://stat.unido.org/cip>
- Zaporizhzhia Regional State Administration. (n.d.). Draft National Export Strategy until 2030. https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000230/230858.pdf